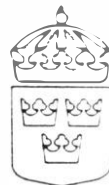

Motion till riksdagen

1989/90:Ju810

av Britta Bjelle m.fl. (fp)

Unga lagöverträdare

Mot.
1989/90
Ju810-817

Sammanfattning

Brottslighet måste hela tiden bekämpas. I en partimotion till detta riksmöte utvecklar vi våra synpunkter på brottslighet och brottsbekämpning. Bl. a. tar vi upp olika straff- och vårdformer, narkotikans betydelse för brottsligheten och brottsoffrens ställning. Särskilt viktigt är emellertid att vi på alla sätt försöker förhindra ungdomar från att begå brott. Därigenom motverkar vi att ungdomar utvecklar ett verkligt kriminellt beteende som senare är mycket svårare att bryta. I denna motion lägger vi fram förslag som särskilt inriktar sig på unga lagöverträdare. Förslagen syftar till att samhällets insatser måste vara snabba – reaktionerna på ett brott måste vara omedelbara. Samhällets insatser måste också vara konsekventa och ändamålsenliga. Upprepade åtalselftergifter är exempel på felaktig kriminalpolitik, enligt vår uppfattning. Goda förebilder och normbildning i hemmet och skolan är också nödvändiga inslag för att förhindra ungdomsbrottslighet. Föräldrarna har det huvudsakliga ansvaret för sina ungdomars utveckling. En huvuduppgift för att minska all brottslighet är kraftfulla insatser mot alkohol- och narkotikamissbruk. Genom att bekämpa missbruket bekämpar vi också brottsligheten.

Statistiken-brottsutvecklingen

Mediernas intensiva bevakning av ungdomsvåldet lär inte ha undgått någon. Dagligen har vi mötts av vidriga skildringar om oprovocerat ungdomsvåld, ibland med dödlig utgång, och ungdomsgång som ingen rår på.

Tidningarna har översvämmats av statistiska tabeller om brottskurvor och ungdomsbrottslighetens utveckling. Kriminologer, statistiker, brottsforskare och andra experter har intervjuats om hur statistiken skall tolkas. De slutsatser folkpartiet drar av vad experterna rapporterat är följande.

Statistiken visar att ungdomskriminaliteten inte har ökat under de senaste 20 åren. Det skedde en dramatisk ökning av ungdomskriminaliteten under 50- och början av 60-talet. Därefter har andelen kriminella ungdomar varit i stort sett konstant.

Enligt de personer som arbetar med ungdomar, exempelvis socialarbe-

tare. brottsforskare och andra, är de ungdomskriminella en relativt liten grupp. Särskilt de ungdomar som begår grova brott är, t.o.m. i Stockholm, en mycket begränsad grupp som polisen och myndigheterna väl känner till. Ungdomskriminalitet är därför, enligt experterna, inte så mycket ett kvantitativt kriminalpolitiskt problem som ett socialpolitiskt problem. Det gäller att förebygga tendenser till kriminalitet redan i tidig ålder. Om så inte sker ökar risken för kriminellt beteende senare i livet.

När vi talar om ungdomsbrottslighet skall man dock ha klart för sig att detta huvudsakligen är ett manligt problem. Unga flickor begår färre brott och de tillhör aldrig eller sällan de värsta brottslingarna. Varför brottslighet vanligen är en manlig företeelse kan säkert härledas till djupt rotade förväntningar på manligt och kvinnligt beteende. Mäns överrepresentation bland brottslingar är därför bara ytterligare ett exempel på västerländskt könsrollsmönster. När vi i det följande behandlar ungdomsbrottslighet är det i första hand unga mäns brottslighet som avses.

Det är också intressant att konstatera att antalet ungdomskriminella de senaste decennierna inte har påverkats av utvecklingen inom t.ex. kriminalpolitiken. Ungdomsbrottsligheten har varit konstant trots de förändringar som skett inom kriminalvården, exempelvis genom ungdomsfängelsernas avskaffande. Inte heller den minskade benägenheten att döma underåriga, dvs. 15-17-åringar, till fängelse har medfört någon ökad brottsbenägenhet. De som hävdar att strängare straff och förbud är den enda lösningen på problemen grundar inte den rekommendationen på empiriskt underlag utan på egna värderingar.

Oavsett om ungdomskriminaliteten ökar eller inte kan vi inte acceptera denna. Ungdomsvåldet har dock blivit grövre. Människor skall inte tvingas hålla sig inomhus av rädsla för att bli nedslagna av ungdomsgång, och ungdomar från problemmiljöer skall ges alternativ till en spikrak brottskarriär. Mot denna bakgrund är det självklart att riksdagen har en skyldighet att ta itu med problemen och göra sitt bästa för att åstadkomma förändringar.

Vi vill dock framhålla att det inte finns några enkla lösningar som genast skulle sopa bort all ungdomskriminalitet. De enkla, snabba mirakellösningarna existerar inte. Hade dessa funnits skulle de givetvis redan utnyttjats.

Behövs det ny lagstiftning?

I debatten om ungdomskriminaliteten är det många som efterlyst nya skärpta regler. Det finns emellertid inte någon särskild lagändring som alla är ense om – förslagen varierar och är i allmänhet ganska vaga.

Mycket av kritiken handlar om att vårdresurserna är otillräckliga. Det hävdas också att myndigheterna inte lyckas samverka med varandra. Ungdomar som råkat på glid hamnar lätt mellan stolarna och omvärlden kan bevittna hur de åker in och ut ur olika vårdinrättningar.

Ofta framhålles att de signaler som utgår från beslutsfattarna är alltför otydliga. Målen för den brottsförebyggande och brottsrepressiva verksamheten måste göras tydligare. Personalen inom t.ex. socialtjänsten måste ha klart för sig vart lagstiftarna försöker nå med den nuvarande lagstiftningen.

Lagstiftning är således inte den enda lösningen. Vi tror i stället att avsevärda vinster kan uppnås om tillämpningen av befintliga regler förbättras och att dessa blir tydligare så att alla de som arbetar inom rättsväsendet, socialtjänsten, polisen etc. känner att de arbetar för samma mål och med samma budskap. Vi har sett exempel på att redan befintliga regler och möjligheter att ingripa inte alltid är kända, ens bland dem som arbetar med problemen.

Straffskärpningar för vissa allvarliga brott är givetvis tänkbara. Reglerna för åtalseftergift, häktning och anhållande för ungdomar kan tillämpas striktare och skärpas.

Riksdagens huvudsakliga ansvar är att klart och tydligt signalera vilka principer som bör råda inom social- och rättsväsendet för att minimera ungdomskriminalitet. Det är också riksdagens skyldighet att se till att berörda myndigheter har de redskap och resurser som fordras i detta arbete.

Föräldrars ansvar

Vi kommer senare i denna motion att föreslå ett antal konkreta åtgärder mot ungdomsbrottslighet. Det mest angelägna i kampen mot denna måste dock vara att åstadkomma en attitydförändring bland de ungdomar som fascinerats av våld och annan kriminalitet. Det måste bli självklart för alla barn och tonåringar att ta avstånd från brott. Den spontana avsky som nästan alla känner mot brottslighet måste också överföras till den lilla grupp som tycker att våld och annan brottslighet är tufft, ett sätt att hävda sig själv.

För att förändra attityder krävs ett opinionsbildande arbete. Det mest självklara inslaget i detta är uppfostran och normbildning i hemmet. Det är i första hand föräldrarnas ansvar att se till att deras barn inte begår brott. Det är föräldrarnas ansvar att lära barnen de värderingar och regler som gäller i vårt samhälle. Föräldrans ansvar innebär t.ex. att lära barnen att konflikter inte löses genom våld, att samhällets normer inte är förenliga med brottslighet. Föräldrarna kan på olika sätt få stöd när de har problem eller bekymmer med sina barn, men bara i sällsynta undantagsfall kan och bör föräldrans ansvar överlåtas på "samhället".

Men det är inte endast behovet av normbildning som gör föräldrarollen så viktig. Föräldrar måste också aktivt delta i sina barns liv. Idag finns det många föräldrar som inte vet eller vill veta vad deras barn gör när de är utanför hemmet. Vi menar att föräldrarollen innefattar ett ansvar att delta i sina barns fritidssysselsättningar, lära känna deras kamrater, veta och ställa krav på var barnen vistas. Detta kan möjligen låta som en ny variant av tidigare generationers auktoritära barnuppfostran. Det är i så fall en vantolkning. Vi menar att det är angeläget att föräldrar är aktiva och visar ett positivt intresse för sina barn. Föräldrar som helt struntar i sina barn gör minst lika stor skada som överbeskyddande och auktoritärt kontrollerande föräldrar.

I den senaste tidens debatt har många exempel också givits på positiv föräldramedverkan när barnen vistas utanför hemmet. Ett exempel på detta är s.k. fotpatrullering. Bakom detta döljer sig inte någon typ av medborgargarde utan i stället en närvaro av vuxna under kvälls- och nattetid på sådana

ställen där ungdomar vistas, exempelvis nöjeslokaler, fritidsgårdar och centrumanläggningar. Föreningen Våga Värna Varandra, som stöds av några försäkringsbolag, har bl.a. varit initiativtagare till sådan verksamhet.

Mot. 1989/90
Ju810

Skolans ansvar

Vid sidan av föräldrarna, som givetvis har huvudansvaret, har alla andra vuxna som har kontakt med barn och ungdom ett ansvar för att de unga skall lära sig att skilja på vad som är rätt och orätt, på vad som är ett acceptabelt uppträdande och vad som är oacceptabelt. Särskilt gäller detta ansvar för skolan och skolans personal. Förutom att påverka attityder är det angeläget att skolan informerar eleverna om konsekvenserna av våld och annan kriminalitet. Det kan t.ex. gälla vilka fysiska skador som lätt uppstår genom misshandel och vilka juridiska efterräkningar som våldsvärkaren har att räkna med. Läkare, poliser och brottsoffer bör ges möjlighet att medverka i skolorna.

Lärarnas möjlighet att ingripa mot våld som äger rum i skolan måste också slås fast. I några uppmärksammade rättsfall har lärare som ingripit i pågående slagsmål själva blivit åtalade för misshandel och sedermera dömts. Många lärare har efter detta undrat om de överhuvudtaget får ingripa i slagsmål och skilja ungdomar åt utan att själva riskera att bli betraktade som brottslingar. Givetvis kan vi inte acceptera att lärare själva använder våld som ett medel att undervisa i hur konfliktlösning skall gå till men skolpersonalens nuvarande *möjligheter och skyldigheter* att ingripa måste göras kända. Skolöverstyrelsen har nyligen utfärdat särskilda anvisningar i denna fråga.

Polisen

Sverige har för få poliser, särskilt i storstäderna. Folkpartiet har därför tillsammans med de övriga borgerliga partierna under många år krävt att intagningen till polisutbildningen måste öka mer än vad regeringen föreslagit. Regeringen har nu, sent omsider, anslutit sig till våra krav. Vi menar också att polisen bör tillföras ytterligare administrativa tjänster på kort sikt för att förbättra polisens utåtriktade verksamhet. Problemet med att utbilda fler poliser är ju nämligen det att det tar 3-4 år innan dessa är ute i tjänst på gator och torg.

En resursförstärkning till polisen är helt nödvändig eftersom nästan alla är ense om att den tonåring som begått ett brott snabbt måste få klart för sig konsekvenserna av sitt handlande. Som det nu fungerar kan det ta många månader innan polisen hinner utreda ett ungdomsbrott. Därefter skall åklagaren ta ställning och ärendet skall gå vidare till domstol.

Systemet med särskilda ungdomsrotlar inom polisen har visat sig vara en bra metod att samla kunskap och effektivisera åtgärder mot ungdomsbrottslingar. Sådana borde införas inom flertalet polisdistrikt.

Många av de värsta brottslingarna är ungdomar med invandrabakgrund. Från olika håll har det framförts att man till polisutbildningen borde rekrytera fler personer med invandrabakgrund. Dessa poliser skulle både kunna

vara goda förebilder och lättare förstå och utreda invandrarungdomar med kriminellt beteende. Vi delar den uppfattningen.

Polisens närvaro på gatan anses ha en viss dämpande effekt på brottsligheten. Vi tror därför att det vore en fördel för bekämpande av brott och inte minst gatuvåld om polisen gav högre prioritet åt verksamheten med kvarteropoliser.

Men fler poliser löser ingalunda ensamt problemet. Rikspolischefen Björn Eriksson har framhållit att polisen ensam inte kan förhindra allt våld. Det säger sig självt att polisen inte kan vara överallt.

Alkohol och narkotika

Sambandet mellan alkohol- och narkotikamissbruk och kriminalitet är så tydligt att det är svårt att tänka sig någon isolerad brottsbekämpande åtgärd som skulle ha större genomslagskraft än en framgångsrik kamp mot missbruket. Vi har därför sedan många år föreslagit ett omfattande åtgärdsprogram som vi återigen framför i vår missbruksmotion.

Narkotika

Hot om fängelse har små utsikter att få den redan etablerade missbrukaren att avhålla sig ifrån allvarligare brott. Lyckas däremot narkomanen bli fri från sitt missbruk ökar förutsättningarna kraftigt för att han eller hon skall avstå från att begå brott.

Ett av våra förslag som vi hitintills inte fått gehör för är skärpning av reglerna för s.k. kontraktsvård. Kontraktsvård innebär att en missbrukare i stället för fängelse kan underkasta sig behandling. Dagens regler är emellertid tandlösa eftersom missbrukaren, om han avbryter vården, inte kan dömas till fängelse. Kontraktsvården betraktas därför mera som en genväg förbi fängelsestraffet än som ett konstruktivt alternativ till detta. Folkpartiet menar därför att reglerna om kontraktsvård måste ändras så att denna kan utdömas inom ramen för ett villkorligt fängelsestraff.

Alkohol

Även om många av ungdomsvåldsverkarna inte är etablerade missbrukare är det otvetydigt så att tonåringars alkoholvanor förklarar mycket av ungdomskriminaliteten.

Prisinstrumentet måste utnyttjas effektivare, langning måste förhindras och medvetenheten och kunskaperna om barns livsvillkor i missbrukarmiljöer måste öka. Utöver dessa exempel föreslår vi en rad ytterligare åtgärder som ingår i vårt missbruksprogram.

Att pressa ned alkoholkonsumtionen är därför en av de allra viktigaste åtgärderna för att hejda ungdomsbrottsligheten.

Utöver de ovan angivna principiella frågorna om attityden till ungdomskriminalitet vill vi redovisa våra konkreta förslag på åtgärder. Vi har delat in förslagen i sådana som fordrar lagstiftning eller praxisändringar och sådana som kan åstadkommas utan några övergripande riksdags- eller myndighetsbeslut.

Lagstiftningsåtgärder-praxisändringar

Hårdare straffsatser vid upprepad brottslighet

I vår motion Brottsbekämpning och brottsoffer utvecklar vi våra synpunkter på strafflängden vid upprepad brottslighet. I detta sammanhang vill vi betona hur angeläget det är att det vid straffbestämningen klart skall framgå att det är en försvarande omständighet att ha återfallit till brott. Samhällets signaler till framförallt unga människor måste vara mycket tydliga: brottslighet kan inte accepteras.

Jourdomstolar och handläggningstider

Folkpartiet har under en följd av år redovisat förslag i syfte att påskynda handläggningen av brottsutredningar och mål där ungdomar är inblandade. Det är mycket viktigt att samhällets reaktion, hur den än yttrar sig, på brott begångna av ungdomar kommer i så nära anslutning till brottet som möjligt. Den försöksverksamhet som f.n. pågår med att korta handläggningstiderna i ungdomsmål måste snarast utvärderas och leda till förändringar.

Men även vad gäller själva domstolsförfarandet anser vi att en snabbare handläggning är eftersträvansvärd. Vi har därför under flera år föreslagit att ett system med jourdomstolar för unga bör inrättas. Regeringen bör snarast lägga fram förslag om detta.

Föräldrars närvaro vid rättegång

Ett annat förslag är att föräldrar till unga lagöverträdare skall underrättas och engageras i polisutredningen. Riksdagen har under senare år på förslag från folkpartiet bl.a. beslutat att en vårdnadshavare alltid skall underrättas när barn under 18 år misstänks för brott, men vi har ännu inte fått gehör för förslaget att vårdnadshavarna också bör åläggas att närvara vid domstol när deras barn står inför rätta. Genom sin närvaro kan föräldrarna inte bara ge sitt barn stöd utan också informera sig om den eventuella påföljd som barnet kan få.

Föräldrarnas närvaro skall jämföras med de regler som idag gäller för vittnen, dvs. en skyldighet att infinna sig. Vi är dock medvetna om att det i vissa fall kan vara skadligt för barnet om vårdnadshavaren kallas. I sådana fall bör undantag göras. Regeringen bör lägga fram förslag till regler på detta område.

Föräldrar är idag i praktiken inte ekonomiskt ansvariga för sina barns skadegörande handlingar. Storstockholms Lokaltrafik kan t.ex. inte gå till föräldrarna och begära ersättning om en tonåring har klottrat ned ett tunnelbanetåg.

Brottsförebyggande rådet bedriver för närvarande ett forskningsprojekt där man undersöker om graden av föräldrarnas ekonomiska ansvar för deras barns skadegörande handlingar har någon effekt på ungdomsbrottsligheten. Bland annat har jämförelser gjorts med amerikanska förhållanden där ett bättre sådant samband finns. Studierna lär visa att direkt ekonomiskt föräldraansvar har en gynnsam effekt på brottsligheten.

Folkpartiet menar därför att det finns starka skäl att överväga en sådan ändring av skadeståndsreglerna i Sverige att föräldrarnas ekonomiska ansvar för deras barn ökar. Motivet för en sådan lagändring skulle vara att från samhällets sida klart markera att föräldrarna har ett ansvar för sina barn och inte kan lasta över detta på näringsidkare, försäkringsbolag eller andra. Regeringen bör låta utreda denna fråga.

Samhällstjänst

Folkpartiet har under många år drivit kravet på att Sverige borde införa ett system med samhällstjänst.

Riksdagen har i höst antligen beslutat om en försöksverksamhet med samhällstjänst. Den nya påföljdsformen skall vara ett alternativ till fängelse. Det innebär att samhällstjänst endast kan användas för de allra mest belastade unga ungdomsbrottslingarna eftersom förutsättningarna för att döma 15–17-åringar till fängelse är begränsade. För de äldre ungdomarna bör emellertid samhällstjänst vara ett bra alternativ till fängelse som oftast är inledningen till en fortsatt kriminell karriär.

Vi menar dock att det vore önskvärt om samhällstjänst kunde komma ifråga även för ungdomar mellan 15 och 17 år, även om samhällstjänsten då inte är ett alternativ till fängelse. Regeringen bör därför lägga fram förslag om försöksverksamhet med samhällstjänst även för denna åldersgrupp.

Anhållande – häktning av minderåriga

Möjligheterna är begränsade att anhålla och häkta ungdomar mellan 15 och 17 år. Många av de värst belastade ungdomsbrottslingarna känner väl till denna regel. Företrädare för polis och sociala myndigheter möts därför ofta av attityden att det är "gratis" att begå brott. Ungdomarna vet att om de grips är det "värsta" som kan hända att de får åtalselftergift eller överlämnas till vård enligt socialtjänstlagen. Detta upplevs inte bara som stötande utan innebär också en mycket otydlig signal från samhället om hur allvarligt man ser på brott.

Liksom hittills måste det också i fortsättningen vara de sociala myndigheterna som i det övervägande antalet fall får ansvaret för vad som händer med lagöverträdare i åldersgrupperna 15–17 år. Vi menar dock att polisen bör ges större möjligheter att hålla en 15–17-åring i förvar, exempelvis genom att förutsättningarna för förväntande ändras från synnerliga skäl till sär-

skilda skäl. Om detta skulle visa sig vara otillräckligt vill vi inte utesluta att man i framtiden helt överger dessa begränsningsregler. Regeringen bör snarast lägga fram förslag till ändring av rekvisiten för förväntagande.

Vi anser inte att själva anhållningstiden skall ses som ett straff. Men genom att få utökade möjligheter att anhålla och häkta kan polis och åklagare hålla kontroll över den ungdomskriminelle till dess vederbörande blivit ställd inför domstol och fått sitt straff. Vårt förslag, som förutsätter att ungdomsmål handläggs med yttersta skyndsamhet, innebär att samhällets reaktion kommer mycket snabbare och blir mer konsekvent.

Åtalseftergift

En åklagare har stora befogenheter att ge åtalseftergift för brott som begås av ungdomar mellan 15-17 år. För att undvika att brott begångna av dessa åldersgrupper betraktas som "gratis" är det viktigt att åklagarna är mycket restriktiva med att bevilja åtalseftergift.

Rikspolischefen Björn Eriksson har också framfört sin oro för att åklagarna är för generösa med åtalseftergift. Eriksson har istället föreslagit en lösning som innebär att åklagarna på något sätt skulle villkora åtalseftergifter. Det är viktigt att åklagaren gör klart för ungdomar att de blir åtalade om de inte sköter sig i fortsättningen. Den nuvarande regeln om återkallelse av en beviljad åtalseftergift är alltför restriktiv. Vi menar att en vid regel om villkorad åtalseftergift istället bör införas. Regeringen bör ges i uppdrag att lägga fram förslag om detta.

Vårdformer

Ett av de största bekymren med ungdomsbrottslingar är att finna lämpliga straff- och vårdformer. Kritiken mot den vanligaste tvångsvårdsformen, de s.k. § 12-hemmen, visar att det inte finns några enkla lösningar. Kritiken mot dessa hem har framförallt varit följande:

- det finns för få, vilket medför att behövande ungdomar nekas placering,
- det finns brister i den regionala samordningen, dvs. vissa kommuner har många platser medan andra helt saknar platser,
- de ger för litet utrymme för differentierade vårdinsatser,
- de ger för små möjligheter att låsa in de värst belastade ungdomarna.

Samtliga dessa brister kan emellertid åtgärdas på ett eller annat sätt och vårdformen som sådan fyller enligt vår uppfattning en funktion. Regeringen har också nyligen kommit med ett förslag till riksdagen om en ändring av hela tvångsvårdslagen om unga (LVU). Propositionen har just behandlats i socialutskottet som entydigt uttalat behovet av en förbättring av § 12-hemmen. Vi instämmer helt i de krav och synpunkter som framförs i utskottets betänkande.

Det gäller att få de inblandade myndigheterna att bli mer samspelade och dra åt samma håll. Det går inte att *lagstifta fram* engagerade socialtjänstemän eller vettiga rutiner.

Hur skall störda och kriminella ungdomar mellan 15 och 17 år tas om hand? Fängelse är det sista alternativet och i praktiken ett underkännande

av samhällets möjligheter att få en tonåring på rätt spår. Som framgår av tidigare avsnitt av den här motionen innebar ju inte ungdomsfängelserna (innan de avskaffades) att antalet ungdomsbrottslingar var färre. Fängelse är således ett ganska verkningslöst instrument.

Folkpartiet anser att följande organisation av omhändertagande (både frivilligt och tvingande) kan vara en tänkbar lösning.

1. Det måste bedrivas ett bättre förebyggande arbete för att hjälpa ungdomar som håller på att komma på glid. Det nya förslaget till LVU vidgar möjligheterna till sådana insatser, vilket vi tycker är bra. Avgörande är dock vilka resurser som kommunerna kan avsätta för sådan verksamhet. Vår övertygelse är att det krävs mer av reaktioner från samhällets sida även vid små och lindriga förseelser och att alla ungdomar som begår brott eller grips för t.ex. fylleri bör bli föremål för uppmärksamhet under någon tid.

2. Familjehem, hem för vård och boende samt s.k. § 12-hem fyller alla en viktig funktion. Fortbildningen av den personal som är verksam inom dessa vårdformer måste förstärkas. Folkpartiet har under en följd av år bl.a. krävt ökade insatser för utbildning av familjehemspersonal.

3. Bristen på § 12-hem måste hävas. Här krävs ökad regional samverkan för att trygga tillgången på sådana platser för kommuner med varierande storlek.

4. Ingen skall kunna "straffa" sig ut från LVU-vård genom att uppföra sig alltför våldsamt. Olika lösningar på detta problem är tänkbara. En möjlighet är att inrätta något eller några LVU-hem med särskilt hög bevakningsgrad. Det kan enligt vår mening tänkas att staten skulle vara den lämpligaste huvudmannen för en sådan inrättning. En annan möjlighet är att ungdomar som inte kan hanteras inom LVU-hemmen placeras inom kriminalvården. De juridiska lösningarna för en sådan ordning måste övervägas.

5. Slutligen menar vi att vanligt fängelse inte kan undvikas för de allra värsta ungdomsbrottslingarna. Vi anser dock att detta är behövligt för högst en handfull ungdomar och inte är eller bör vara någon standardlösning. Fängelse återanpassar ingen utan är enbart ett sätt att skydda samhället från den kriminelle.

Registrering av brott av barn

Justitiekansliet har under hösten uttalat behovet av en tillförlitlig information om brott av barn under 15 år. Frågan utreds av den interdepartementala arbetsgrupp som skall studera hur rättsväsendets och socialtjänstens insatser lämpligen samordnas.

En sådan statistik skulle öka kunskaperna om brottslighetens omfattning och karaktär hos barn och unga. Den skulle också ge ökade möjligheter att snabbt ingripa när en tonåring börjar visa asociala tendenser.

Vi menar därför att regeringen snarast bör lägga fram förslag om registrering av brott begångna av barn under 15 år.

Samordning socialtjänsten och kriminalvården

Många som är verksamma inom socialtjänsten, polisen, rättsväsendet m.fl. påtalar ständigt hur svårt det är att nå resultat eftersom inblandade myndigheter arbetar oberoende av varandra. Om t.ex. en länsrätt beslutat att en ung person skall omhändertas för placering är det viktigt att beslutet *genast* verkställs av de sociala myndigheterna. Det får inte förekomma en massa tids- och informationsglapp mellan de berörda myndigheterna som innebär att den unge lämnas vind för våg att begå nya brott. Snabbhet och samarbete måste på något sätt premieras, såväl ekonomiskt som på andra sätt, för att förhindra ytterligare brottslighet från den unges sida.

Snabba och tydliga reaktioner från samhällets sida

På annat ställe i denna motion har vi föreslagit att jourdomstolar skall införas för att samhällets reaktion skall komma i så nära anslutning som möjligt till brottet.

De långa handläggningstiderna hos polis och åklagarmyndigheter kan inte accepteras. Polisen måste omedelbart tillföras administrativa tjänster som dels borde kunna användas som utredningsresurs, dels avlastar poliserna för behövlig utredningsverksamhet och externt arbete.

Vidare måste kommunerna tillse att det finns tillräckliga placeringsmöjligheter i § 12-hem. Om kommunerna inte ekonomiskt klarar av detta har riksdagen ett ansvar för att tillräckligt antal platser finns. Vi är inte främmande för tanken att dessa hem skall stå under statligt huvudmannaskap om det visas att kommunerna inte klarar av att tillgodose behoven.

Lokala insatser behövs

Det går inte att befria landet från ungdomsbrottslingar enbart genom riksdagsbeslut. Den uppfattningen är lika verklighetsfrämmande som att tro att inga medborgare lider nöd bara för att vi har en socialtjänstlag som tillförsäkrar alla en skälig levnadsnivå.

Det finns alltid många problem och åtgärder som bara kan upptäckas och åtgärdas i den ungdomskriminelles nära omgivning, exempelvis inom skolan eller av de sociala myndigheterna. Det gäller endast att få dessa myndigheter att känna sitt ansvar och att ge dem erforderliga resurser (både praktiska och ekonomiska) och tydliga signaler om målsättningen.

Ett bra exempel på att det går att åstadkomma mycket på det lokala planet, dvs. hos dem som dagligen har med ungdomarna att göra, är det utmärkta åtgärdsprogram som Stockholms kommun tog fram förra året. En uppsjö förslag som i princip inte skulle kräva några lagändringar eller ökade ekonomiska resurser lämnades till kommunledningen.

Bland tänkvärda förslag ur programmet kan nämnas:

- akuthem för ungdomar innan en § 12-plats föreligger
- punktbevakning av vissa av de mest belastade ungdomarna

- exempel på individuella vårdprogram som är flexibla och utgår från varje tonårings förutsättningar.

Det finns således förslag till lösningar – det gäller bara att lyssna till och utnyttja de personer som sitter inne med förslagen.

Individuella och tidiga insatser behövs

Det bästa sättet att förhindra ungdomskriminalitet är att i tid ingripa när en ung person uppvisar asocialitet. Socialtjänsten, åklagarna och polisen har ett tungt ansvar att redan när den första förseelsen begås klart markera att samhället inte accepterar kriminellt beteende.

Man kan inte begära att ungdomar med dåliga förutsättningar skall bli skötsamma om samhället inte reagerar förrän de utvecklat ett kriminellt beteende. Förslag på sådana tidiga reaktioner och insatser ger vi på andra ställen i denna motion.

Som politiker måste vi också ge dem som arbetar med ungdomar förtroendet att bedöma vad som passar varje ungdomskriminell bäst. Varken politiker eller allmänhet har rätt att kräva absolut rättvisa eller likformighet i vården om den är effektiv. Vi måste också acceptera att vård kostar pengar. Frånvaron av insatser och meningsfulla alternativ är inte heller gratis.

De ideella organisationerna

Kriminalitet bland ungdomar hänger ofta samman med sysslolöshet och gängbildning. Kommunerna och folkrörelserna har därför ett viktigt ansvar att genom ett attraktivt föreningsliv och fritidsverksamhet ge barn och ungdomar meningsfulla alternativ. När sådan verksamhet planeras är det viktigt att ungdomarnas egna önskemål tas tillvara – det är inte alltid de vuxna planerarna vet vad som mest efterfrågas.

Jourverksamhet för socialarbetarna

Idag bedrivs den mesta verksamheten inom socialtjänsten på kontorstid. Fälttjänstgöring förekommer, men inte i tillräcklig omfattning. Många, däribland rikspolischefen, anser att en av de viktigaste brottsförebyggande verksamheterna är att ha fältarbetare ute på nätterna på de platser där ungdomar rör sig. Vi delar uppfattningen att fältinsatserna måste öka så att socialarbetare genom en massiv närvaro på utsatta platser, t.ex. spårvägs- och tunnelbanestationer, centrala torg, centralstationer, diskotek etc., kan förebygga brottslighet.

Konfrontation med offren

Vi tror att många kriminella, särskilt ungdomar, har en diffus uppfattning om vilken skada de åstadkommer, såväl fysiskt och psykiskt som ekonomiskt. Annars skulle inte så mycket meningslös ungdomskriminalitet förekomma. Folkpartiet anser att ungdomar som t.ex. vandaliserat skall möta de som drabbats av skadegörelsen. Detta kan exempelvis vara lärare, butiksägare, SJ- eller tunnelbanepersonal etc.

Vidare måste man göra klart för ungdomarna vilka ekonomiska värden

som brottsligheten förstör. Inom exempelvis samhällstjänstens regi kunde den dömda pröva på vad det kostar i tid och pengar att återställa en vandaliserad tunnelbanevagn eller sönderslagen skola.

Legala förutsättningar finns för detta i lagen om unga lagöverträdare, det gäller bara att utnyttja reglerna.

Mot. 1989/90
Ju810

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om polisens betydelse och möjligheter för att förhindra ungdomsbrottslighet,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser mot alkohol- och narkotikamissbruk som ett led i kampen mot ungdomsbrottslighet,¹⁾

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om straffsatser vid upprepad brottslighet,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om jourdomstolar för unga enligt vad i motionen anförts,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till regler om närvaroskyldighet för vårdnadshavare när deras barn står inför rätta enligt vad i motionen anförts,

[att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att föreslå en utvidgad skadeståndsskyldighet för vårdnadshavare avseende barns skadegörande handlingar,²⁾

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till försöksverksamhet med samhällstjänst för 15–17-åringar enligt vad i motionen anförts,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändrade förutsättningar för anhållande och häktning av 15–17-åringar så att endast särskilda skäl skall behöva föreligga,

7. att riksdagen hos regeringen begär förslag till regler om villkorad åtalseftergift enligt vad i motionen anförts,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hur organisationen för omhändertagande av unga skall vara utformad,¹⁾

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagstiftning avseende registrering av brott begångna av barn under 15 år,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om andra lämpliga åtgärder för att förhindra ungdomsbrottslighet men som ej fordrar lagstiftning.¹⁾

Stockholm den 22 januari 1990

Mot. 1989/90
Ju810

Britta Bjelle (fp)

Lars Sundin (fp)

Kjell-Arne Welin (fp)

Bengt Harding Olson (fp)

¹ 1989/90:So234

² 1989/90:L609